

Håbet er lysegrønt

JENS MAMMEN

Lektor, Aarhus Universitet

De lysegrønne sider i nr. 18 (s. 339–358) må have sat en del tanker i sving rundt omkring. Det er ikke sådan at sluge disse transpersonale, tibetanske, kosmologiske og ekstraterrestriske åndemanerier. Jeg ved, at en del som jeg i første omgang har rystet opgivende på hovedet, dernæst har haft lyst til at reagere på en eller anden måde, og endelig med mere eller mindre dårlig samvittighed har opgivet igen.

For det er vanskeligt at sætte en præcis kritik ind. Enten bevæger man sig nemlig på det subjektive og overfladiske plan, der afspejler ens konventionelle uvilje imod for esoteriske begreber, eller også kommer man let i et forsøg på en alment acceptabel og formel kritik til at fremføre en formel definition på sandhed og videnskabelig metode, som ville være uforenelig med en progressiv videnskabelighed.

Det, der i den aktuelle situation kan og skal gøres i forhold til „projektgruppen vedrørende bevidsthedsændringer“s manifestation er i midlertid alene at påvise, hvorledes den er et *udtryk for et mere alment fænomen*, der præger visse dele af dansk psykologi, og som man må tage stilling til. Jeg refererer naturligvis til *den idealistiske tænkning i almindelighed og til dens optræden i psykologien i særdeleshed*.

2.

De lysegrønne sider er faktisk et usædvanligt aktstykke ved i eminent grad at udtrykke, hvad der har været essensen i dansk idealistisk psykologi. Tranekjær Rasmussen, der uden at gå nogen for nær må opfattes som dens mest fremtrædende systematiker, siger selv helt klart (s. 346): „Ved nærmere eftertanke syntes jeg, at det, jeg hidtil har beskæftiget mig med, alligevel ikke ligger så fjernt fra problematikken indenfor „Transpersonal psychology“, som mange måske vil være tilbøjelig til at mene . . .“

Nu må jeg nok skynde mig at sige, at jeg læser de fire indlæg af de tre forfattere Leo Matos, E. Tranekjær Rasmussen og Kristen Bjerg som en helhed, altså lader dem belyse og tydeliggøre hinanden. Dette blandt andet på grundlag af redaktørens indle-

dende bemærkning om artiklernes tilblivelse ud fra et samarbejde med „projektgruppen vedrørende bevidsthedsændringer, Psykologisk Laboratorium, Københavns Universitet“. Jeg går ud fra, at i hvert fald Leo Matos og Kresten Bjerg tilhører denne projektgruppe. Denne læsning på baggrund af helheden har nok især præget min opfattelse af Matos' indlæg, der er meget uklart formuleret, og som jeg i anden sammenhæng måske kunne få nogen sympati med, fordi jeg ikke vil udelukke, at han berører nogle psykoterapeutiske problemer. Det er imidlertid ikke let at lade tvivlen komme ham til gode, når man i Kresten Bjergs indlæg ser, på hvilken baggrund han tilsyneladende har arbejdet, og når man i Tranekjær Rasmussens indlæg ser, hvorledes hans synspunkter (på baggrund af hans magisterafhandling) udlægges eksplicit idealistisk. Tranekjær Rasmussen forklarer således „det transpersonale“ som det bevidstheds-mæssige fællesskab, der gør, at det er tilladt at referere til den stol, som to mennesker ser „foran sig“, som den samme stol (s. 348). Det er den rene og skære idealisme, hvor man ophæver den materielle verdens eksistens og erstatter den med en strukturoverensstemmelse mellem bevidstheder.

Men nu er mit ærinde ikke blot at påvise, hvorledes alle tre artikler er idealsitiske og bærer præg af et fælles miljø, men nok så meget at lade dem vise os, hvad idealismen fører til.

3.

Det mest slående ved de lysegrønne sider er i virkeligheden ligheden mellem Kresten Bjergs og Tranekjær's indlæg. På overfladen er de ganske vist ret forskellige. Hvor Tranekjær pænt skriver om sig selv, Gud og Rubin, vover Kresten Bjerg sig i lag med „bioelektrisk, biomagnetisk og biogravitær feltbestemmelse“, „nuclear magnetiske resonans-tek-

nikker“, kommunikation med planter og „extraterrestiske intelligenser“ (s. 349 og s. 351). Tranekjær holder sig derimod stort set til begreber i almindeligt om-løb, begreber, som kan „identificeres intersubjektivt“. Der er tilsyneladende stor forskel på Kresten Bjergs og Tranekjær's kritiske potentiale. Tranekjær udviser en skepticistisk holdning til virkeligheden, der får ham til at afvise, hvad der ikke fremtræder med visse (strukturoverensstemmelses-) kvaliteter i hans bevidsthed. Det er idealisme, men det ligner dog en kritisk metode. Tranekjær skelner mellem, hvad han forstår, og hvad han ikke forstår. Kresten Bjerg derimod udfolder i bedste fald en sensitivitet over for social konvention, når han betegner „psyketronisk kraftoverføring“ og „psyketronisk langdistance-kommunikation“ som „mere fantastiske“ (s. 351). Som om han har antydnet noget som helst vejledende princip for, hvad der er fantastisk og hvad ikke fantastisk.

Denne forskel i explicitet er dog mindre væsentlig.

Den store lighed mellem de to måder at arbejde på, viser sig derimod ved den ubestemte måde, hvorpå begge forfattere (mest eksplicit hos Tranekjær) lader *bevidsthedens udvidelse* fungere som mål for videnskabeligt arbejde. Der er kun nuanceforskel på at sætte det som et videnskabeligt mål at „erobre mere og mere komplicerede emneverdener“

(Tranekjær, s. 348) og at „udvikle optimale sprog og kommunikationsformer“ (Kresten Bjerg, s. 351). Hos Tranekjær er det dernæst et mål for den anvendte (?) psykologi at gøre de mere og mere komplicerede emneverdener „fælles for så mange af os som muligt (intersubjektivt transportable“) (Tranekjær, loc. cit.). I hvilken forstand disse emner repræsenterer nogen erkendelse af virkeligheden, er i denne sammenhæng et meningsløst spørgs-

mål, fordi erkendelse og virkelighed for Tranekjær netop kun udtrykker sig i dette fællesskab. Denne cirkularitet ophæver naturligtvis enhver mulighed for videnskabens målrettethed, herunder dens rettedhed mod at etablere en indsigt i naturens og samfundets mekanismer og i den menneskelige tilværelse.

4.

I stedet for at tage udgangspunkt i et *problem*, der fremtræder med nogle forudsætninger af materiel og begrebsmæssig karakter, bundet til den historiske situation, herunder videnskabens historie, og søge at løse dette problem gennem en begrebsmæssig og empirisk undersøgelse af sammenhænge og modsigelser, og derigennem bidrage til en ændring af vores forståelse og af dens materielle forudsætninger, – i stedet for det søger man i blinde efter fænomener, som overskrider vores begreber om verdens beskaffenhed, og som på ganske uspecificeret måde udvider vores bevidsthed.

Jeg vil ikke hermed sige, at man alene kan definere videnskab som en form for problemløsning i den forstand, at den alene udspringer af allerede formulerede problemer, teoretiske eller praktiske. Det er givetvis også videnskabens opgave at afdække sider af virkeligheden, som hidtil har været ukendte eller ikke accepterede, ud fra en ambition om at trænge dybere ind i dens tilstand og beskaffenhed. Men denne ambition kan på den anden side ikke udfolde sig som *videnskab*, med mindre den relaterer sig til en praksis og de problemer, denne praksis rejser. I så fald bliver den nemlig ikke videnskab, men *ideologi*, akademiske stiløvelser, der enten som rester af borgerskabets almene dannelse fungerer som forstenet aftryk af den praksis, hvoraf de engang udsprang, og hvis rester de stiltiende støtter og legitimerer, eller som i Kresten Bjergs

tilfælde fungerer som legitimering af en mindre retningsbestemt flugt fra realiteterne.

I stedet for et mål har denne „videnskab“ et håb. Et håb om, at noget viser sig for os. Vores opgave er at gøre os åbne, så åbne som muligt. Sjælen er redebon. Og hvem kan bevise, at der ikke „er noget om det“? Ve den bevilligende myndighed, der ikke vil give åbenbaringen en chance! Når der satses på det „utænke-

lige“ (Dag Østerberg har kaldt det „det ubestemt mulige“. Se f. eks. hans „Forståelsesformer“), fraskriver man sig på forhånd ambitionen om at nå en sammenhængende forståelse, der kan ændre den gældende forståelse og derved blive grundlag for en ny praksis. Man satses pr. princip på det uvedkommende.

Det er selvfølgelig sandt, at netop hvis det „utænkelige“ skulle ske (og i en vis forstand sker der

noget i forvejen utænkeligt, hver gang de materielle forudsætninger for vores erkendelse ændrer sig), må vi tvinges til at tænke om. Men heller ikke før – det følger helt logisk. Den tagen ændringer af forudsætningerne for vores erkendelse på forskud, som Kresten Bjerg så tydeligt demonstrerer, er i virkeligheden idealmens selvmodsigelse, et erkendelsesafkald til fordel for et lotterispil. *Jens Mammen*